

vodi istoimeni natječaj i da postojanje dvaju natječajeva dovodi do zabune. Tako je za riječ *sebić* na jednoj mrežnoj stranici navedeno da je „djelo ekipe s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje“, međutim ta je riječ 2013. prijavljena na Jezikov natječaj, autorica je te riječi poznata, a riječ je 2014., kada smo ju proglasili, imala odjeka u javnosti. Ove je godine postojanje toga drugoga natječaja izazvalo popriličnu zabunu – gosti našega pobjednika Hrvoja Senješa potražili su podatke o dodjeli nagrade nazivajući telefonski broj priložen uz Institutov natječaj, dakle, raspitujući se u Institutu. Jasnoće radi – Jezikov natječaj ima dugu tradiciju, od 1993. Zaklada „Dr. Ivan Šreter“ pokroviteljica je natječaja od 2005., nagrađuje pobjednike novčanim nagradama i nagrada za najbolju novu hrvatsku riječ od tada nosi ime „Dr. Ivan Šreter“. Svako poticanje tvorbenih mogućnosti hrvatskoga jezika, svako poticanje zamjene nepotrebnih anglizama uvijek je dobro došlo i treba dobronamjerno gledati na nj, tako i časopis *Jezik* dobronamjerno prati Institutov natječaj, ali, jasnoće radi – riječ je o dvama različitim natječajima.

Natječaj je u dobroj zamisli povezao Uredništvo Jezika i Hrvatske novinare i publiciste – zapazivši izbor najbolje nove hr-

vatske riječi, pozvali su nas da sudjelujemo kao članovi Povjerenstva u njihovu natječaju za (jezično) najbolji novinarski tekst. O tome je govorio i njihov tajnik Hrvoje Juvančić na svečanosti u Pakracu.

Još se jedna zamisao razbistrila – Hrvoje Hitrec predložio je da članovi Jezikova povjerenstva izaberu nekoliko nepotrebnih novih anglizama i obrate se jezikoslovcima, književnicima i javnim djelatnicima tražeći da oni predlože hrvatske zamjene za te izabrane anglizme. Naravno, natječaj u ovom obliku u kojem jest ostaje i nadalje, a prijedlog će Hrvoja Hitreca biti proširenje i poboljšanje natječaja, ali tek od 11. kola.

Prijedlozi se riječi za ovo 10. kolo primaju na e-adresu jezik.hr@gmail.com ili na adresu Jezikova uredništva u Zagrebu, Bijenička 97. Naša stručna tajnica Snježana Mostarkić dostupna je na navedenim adresama, prikuplja prijedloge i može odgovoriti na pitanja zanimljivih čitatelja i predlagatelja novih riječi, ali u pravilu ne šaljem potvrdu (e-poštu) da smo riječ primili. Pojedinaac može poslati najviše pet riječi, a prednost imaju zamjene za nepotrebne anglizme. Ovo natječajno kolo traje do 22. prosinca 2016.

Sanda Ham

GOVORI S DODJELE ŠRETEROVE NAGRADE

TEHNIČAR O NAZIVLJU

Hrvatska već ne zna zanate svojih otaca, uskoro ne će imati ni zemlju svojih otaca. A u relativno bliskoj budućnosti zaslugom hrvatske znanstvene zajednice, ni materinski jezik. Usprkos

ustavnoj odredbi o službenom jeziku u Hrvatskoj. Je li Cjelovita kurikularna reforma početak definitivnog zatiranja tog malog, ali ipak starog i vrijednog jezika?¹

Jezik se u osnovi sastoji od općega i strukovnog jezika. Tehničar se po prirodi stvari u pravilu bavi problemima strukovnog jezika.

¹ Tekst je napisan u obliku eseja. Bez strogoga, propisanog postupka pisanja znanstvenih tekstova. Temelji se često na rezultatima vlastitih promišljanja. Pritom se strogo pridržava vlastitog sustava nazivlja.

Pri tome si pridržava pravo ukazivati i na nezgrapnosti općeg jezika. Pri pisanju ovog teksta trajno se ima na umu dvije stare misli. Prva potječe od Hansa Becka. „U svom dvorištu možeš pričati i pisati kako hoćeš, na javnoj sceni moraš se izražavati standardnim strukovnim jezikom“ (1943.). Druga je misao glasovitog hrvatskog jezikoslovca i retoričara, prof. Ive Škarića. Student mu je postavio pitanje kao gostu predavaču na jednom tehničkom fakultetu. „Zašto predmetni nastavnik inzistira na terminologiji?“ Odgovor je glasio: „Vaš nastavnik ne inzistira na nazivlju već na rangu pojmova (1991).“

Fakultet strojarstva na mnogim područjima uživa ugled avangardnog fakulteta pa i na području jezika i nazivlja. Prof. Niko Malešević, autorov terminološki učitelj, započeo je stvarati hrvatsko nazivlje na području tehnike još 1947. Temeljni je međutim njegov tekst *Stručno nazivlje*, Bilten Savezne komisije za standardizaciju (1954.).²

Ustav jasno određuje, u Hrvatskoj je službeni jezik hrvatski. To vrijedi i za strukovne jezike, kao dijelove općeg jezika. Kako bi se omogućila ne samo uspješna strukovna komunikacija, već i opća, potrebno je razvijati hrvatsko strukovno nazivlje. Tome se suprotstavlja službena politika potencijalno glavnih stvaratelja strukovnog nazivlja – čelnici akademske i ostale znanstvene zajednice. Posljedica – izumiranje hrvatskog jezika u cjelini. Postoje i pozitivni primjeri, kao projekt od najviše nacionalne važnosti, Struna (Hrvatsko strukovno nazivlje).

Mnoge od ovdje navedenih misli, rezultat su sustavnog pristupa kojim se autor bavi od 1968. Najprije su temeljne misli navedene teorije primijenjene u opisu postupaka proizvodnje plastičnih i gumenih tvorevina. To je

rezultiralo knjigom *Analiza injekcijskog prešanja polimera teorijom sustava*.³ Najvažnija je primjena sustavne teorije izvan užeg stručnog područja ostvarena u radu *Prilog sustavnoj analizi hrvatskog jezika* (1994.).⁴

U sustavnoj teoriji barata se trima osnovnim pojmovima: informacija, energija i materija. Postoji sustav sa svojim ulazima i izlazima. To omogućuje raznolike sustavne raščlambe, od kojih će neke biti ovdje opisane. U daljnjem poopćavanju razina raznih raščlambi došlo se do pojma sintezologije. „Sintezologija je znanost koja integrira znanja materijalne i duhovne kulture zbog stvaranja novog znanja i spoznaja kada je to potrebno, kao i pretvaranje tih znanja i spoznaja u umjetnine (artefakte), proizvode, usluge i druga znanja i spoznaje materijalne i duhovne kulture, a koje može prepoznati i priznati društvo.“⁵

Sustavno, znanost je sustav. Izlazi su iz tog sustava: inovacije (materijalni izlaz) i dva informacijska izlaza: znanje za obrazovanje i opće znanje. Za temu o hrvatskom jeziku od važnosti je informacijski izlaz za *obrazovanje*. Kriteriji za napredovanje u znanosti posljednjih godina temelje se na jednostavnom načelu. Smisli, nabavi novac, ostvari, napiši na engleskom jeziku i plati podatkarima da ti udare žig. Pri tom ta politika ima dvije bitne posljedice. Omogućuje podatkarima nezamisliv profit, pa čak i 36%. Manji je to problem. Veći je što sve

² Članak je dostupan na mrežnoj stranici: https://www.fsb.unizg.hr/polimeri/erpohen/pdf/malesevic_standardizacija_1954.pdf.

³ Čatić, I., Razi, N., Raos, P., *Analiza injekcijskog prešanja polimera teorijom sustava*, Društvo plastičara i gumaraca, 1991.

⁴ Čatić, I., Šarić, Lj., 1994., *Prilog sustavnoj analizi hrvatskog jezika*, Rasprave Zavoda za hrvatski jezik, https://www.fsb.unizg.hr/polimeri/erpohen/pdf/prilog_sustavnoj_analizi_hrvatskoga_jezika.pdf

⁵ Čatić, I.: *Sintezologija*, dostupno na <http://sintezologija.com.hr/hr/>

UPUTNIK

KARAKTERISTIKA	POJAVNI OBLICI KARAKTERISTIKE			UPUTNIK
BROJ PODSUSTAVA	JEDNOSTAVAN	KOMPLICIRAN		KOMPLICIRAN
BROJ RELACIJA	JEDNOSTAVAN	KOMPLEKSAN	IZRAZITO KOMPLEKSAN	IZRAZITO KOMPLEKSAN

veći broj navodno hrvatskih časopisa ima još samo hrvatsku adresu i dio uredništva. Nema više ni sažetaka na hrvatskom jeziku. A iskustvo uči da se nazivlje usvaja putem objave. Pojedinaac može nešto smisliti, ali to se mora provjeriti u praksi. Objavom barem u sažetcima. Takvom potporom analitičkom, engleskom jeziku sprječava se prijenos novih znanja u hrvatski obrazovni sustav.

Članak Osvajanje jezika⁶ sadrži dvije misli važne za razumijevanje namjere ovog teksta. Urednik je istaknuo u podnaslovu. „Zašto nitko mudar danas ne može bez engleskog, i zašto je svakom pametnom osim vlastitog, potreban barem još jedan strani jezik.“ Opći znanstvenik, generalist, L. Mumford u svojoj knjizi *Mit o mašini*, ne može sakriti svoje divljenje prema jeziku kao do sada najblijanjim djelom ljudskog uma. Jezik za svakoga znači znatno više od pukog sredstva komunikacije. Stoga nije čudo da je već Rousseau zapisao: „Prvo nastojanje nekog političkog osvajača je da potisne narodni jezik podčinjenog, a najdjelotvornije sredstvo protiv takvog potiskivanja sastoji se u oživljavanju nacionalnog jezika i njegove književnosti“.

Pri izradbi Cjelovite kurikularne reforme izrađena su 32 osnovna teksta i dvadesetak dopunskih. I to se smatra da je riječ o složenom sustavu. Ispravno, u krležijanskom smislu: „Slažu se klada do klade“. Pa svatko gleda svoje područje. Kao pridruženi član

Znanstvenog vijeće za obrazovanje i školstvo HAZU, autor raspolaže s pedesetak izvrsnih, ali jako usmjerenih analiza nedostataka predložene Reforme.

Broj je podsustava 52, a nitko ne zna koliko ima veza među podsustavima.

Sve su dostupne analize Uputnika za hrvatski jezik poražavajuće. Međutim to ne zabrinjava autore Cjelovite kurikularne reforme. Oslanjaju se na podršku političara i Hrvatske udruge poslodavaca. Jean-Jacques Rousseau (1712. – 1778.) još je prije tri stoljeća genijalno predvidio nasilje najmoćnijih. Osobito na području jezika.

Od svog terminološkog učitelja⁷ među ostalim autor je naučio redosljed izbora naziva i nužnost da onaj koji stvara nazivlje mora poznavati više stranih jezika. Redosljed mora biti – potraži riječ u standardnom jeziku ili u dijalektima, potraži rješenje u slavenskim jezicima, slijede grčki i latinski te ostali strani jezici. No praksa je drugačija. Mi znamo misliti samo u kategoriji jednog analitičkog i vrlo nepreciznog jezika. U kojem se sve broji *one, two, technology* (desetci značenja) ili *one, two, design* (barem 28 značenja). I to se onda uvuklo u Reformu. Pa se sve dizajnira, gdje se nekada projektiralo,

⁶ Čatić, I., Osvajanje jezika, Vjesnik, 22. svibnja 1989.

⁷ Prof. N. Malešević predavao mi je kolegije Materijali i Ljevarstvo. Bio mi je neko vrijeme i pretpostavljeni kao predstojnik Zavoda za materijale. Odlučujuće je utjecao svojom odlukom da odem na stipendiju DAAD-a 1968. što je usmjerilo moju cjelokupnu karijeru.

konstruiralo, crtalo ali i dizajniralo, npr. u smislu modnog dizajna.⁸

Sve se učestalije raspravlja o složenoj kratici STEM. Što ona znači, objašnjeno je na stranicama ovog časopisa.⁹ Stoga sada samo ukratko. STEM je složena kratica za *science, technology, engineering i mathematics*. U Hrvatskoj se STEM najčešće prevodi trima *lažnim prijateljima* i prijevod glasi *znanost, tehnologija, inženjerstvo i matematika*. Ako znaš neki drugi jezik, npr. njemački, tada sve postaje prozirnije. Naime sadržajno istovrsna složena kratica na njemačkom glasi MINT (*Mathematik, Informatik, Naturwissenschaft und Technik*). SSH znači social sciences and

humanities – društveno-humanističke znanosti. I sada se dolazi do ključne rečenice. Svako područje djelovanja (npr. tehnika, medicina) u ulozu je društveno-humanističkih ciljeva koje određuje politika. Zato treba učiti STEM + SSH.

Jednu riječ koja nam se čini da je iz *sušjedstva* nastojimo izbjeći. To je zanatlija. I zbog toga proglašavamo zanatlije obrtnicima. I zanat izjednačavamo s obrtom. Tema zahtijeva opširan osvrt, ovdje je u najkraćem opsegu. Autor je izučio alatničarski zanat. Bio je najprije šegrt (zbog Šegrta Hlapića nije sporno). Postao je nominalno kalfa, a mogao je postati i majstorom. No to nije bio prirodni put za autora. Njegov je otac 1916. izučio alatničarski zanat, a 1927. postao po prvi put alatničarskim obrtnikom (licenca). Autor je pohađao školu učenika u privredi.

Sve učestalije se rabi za riječi perziskoga, arapskoga i turskog podrijetla, riječ orijentalizmi. Riječ *zanat* izvorno je perziskog podrijetla. Umjesto zanatlije može se upotrebljavati riječ zanatnik.

profesor emeritus Igor Čatić

⁸ Čatić, I., Preduvjet strukovne komunikacije je stručno nazivlje, ZG-magazin, 6. svibnja 2016., dostupno na <http://zg-magazin.com.hr/preduvjet-strukovne-komunikacije-je-strucno-nazivlje>

⁹ Čatić, I., 2015., STEM i SSH, Jezik, god. 62., br. 5., str. 200.

ŠRETEROVA NAGRADA

 udбина dr. Šretera i hrvatskoga jezika imaju mnoge usporednice, koje se nastavljaju i u sadašnjosti. Goran Babić, poticatelj na ubojstvo pakračkog liječnika, pobjegao je početkom oružane srpske agresije u Beograd, ali su u Hrvatskoj ostali mnogi slični njemu koji su uoči srpske agresije provodili bjesomučnu kampanju protiv hrvatskoga jezika, u ratu zašutjeli, ali već u drugoj polovici devedesetih izašli iz mišjih rupa i uz pomoć poznatih inozemnih i tuzemnih novčanih izvora pokretali tiskovine u

kojima je hrvatski jezik bio prilagođen njihovim starim unitarističkim, orjunaškim podmetanjima. Iz takvih novina i sličnih medija dolazila je nova, isprva puzajuća, a nakon početka stoljeća sve agresivnija potvora o navodno neprirodnoj purifikaciji hrvatskoga jezika, ismijavanje riječi nepoznatih djeci *jugooficira* i svima koji ne poznaju hrvatsku književnu baštinu i beskrajne mogućnosti u tvorbi riječi. Političkom nakotu Gorana Babića iz njegova naraštaja pridružili su se novorođeni i novopridošli poslenici pronoseći duh vukovskih i novosadskih atavizama u nastojanju da na perfidan način „smanje